

מיהו פנחס?

שמות ו:כה

וְאֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן לָקַח לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאל לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת פִּינְחָס
אֶלֶּה רְאִשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפַּחְתָּם :

מדרש שכל טוב

ותלד לו את פנחס. שפנה (בקנאות ונקמה) וחס על כבוד יוצרו :

ילקוט שמעוני

אמר רבי שמעון בן לקיש פינחס הוא אליהו, א"ל הקב"ה אתה נתת
שלום בין ישראל וביני בעולם הזה אף לעתיד לבא אתה הוא שעתידי
ליתן שלום ביני לבין בני שנאמר הנה אנכי שולח לך את אליה הנביא
לפני בוא יום ה' וגו' והשיב לב אבות על בנים.

רש"י הירש

פינחס - י' זעירא. אפשר ששמו המקורי היה "פנחס", אך לאחר
הופעתו זו ניתוספה י' לשמו והוא נקרא מעתה "פי נחס" - "נחס" זהה
עם "נחץ" - ללמדך ש"פי הביאו לידי כך", הוא "נדחף" למעשה זה על
ידי פי ה'; כי רק הקנאה לדבר ה' היתה המניע למעשהו :

במדבר פרשת בלק פרק כה

(ג) וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעֹר וַיַּחַר אֵף יִקְזֹק בְּיִשְׂרָאֵל :
(ד) וַיֹּאמֶר יִקְזֹק אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת כָּל רְאִשֵׁי הָעָם וְהוֹקֵעַ אוֹתָם לִיקְזֹק נֶגֶד הַשָּׁמַיִם וְיִשָּׁב חֲרוֹן אַף
יִקְזֹק מִיִּשְׂרָאֵל :
(ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל שְׁפָטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרֹגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁי הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעֹר :
(ו) וְהִנֵּה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיִּקְרַב אֶל אַחִיו אֶת הַמִּדְיָנִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָל עַדְתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְהִמָּה בָכִים פָּתַח אֶהֱל מוֹעֵד :

מדרש תנחומא

[כח] קח את כל ראשי העם והוקע אותם (במדבר כה ד). אמר ר' יודן ראשי העם
תלה על שלא מיחו בבני אדם המסויימין בהם כשמש, ר' נחמיה אמר לא תלה,
אלא אמר הקב"ה למשה הושיב להם ראשי סנהדראות ויהיו דנין כל מי שהלך
לפעור, אמר ליה ומי מודיעו, א"ל הקב"ה אני מפרסמו, כל מי שטעה, הענן
נקלף מעליו, והשמש זורחת עליו בתוך הקהל, וידעו הכל מי שטעה ויתלו אותו,
תדע לך שהוא כן, ויאמר משה אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו וגו' (שם שם
/במדבר כ"ה/ ה).

מדרש זוטא - שיר השירים א:ו

ומנין אתה אומר כשישראל חוטאים לפני המקום לא היה נפרע אלא מן הגדול,
שכן המקום אמר קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה'.

העמק דבר (מדהים)

מבני ישראל. מהחשובים וגדולי תורה :
ויקרב אל אחיו. היינו מרעיו גדולי ישראל :

"שעשה דבר הגון לפני...ואם ישנאוהו ישראל, לא יחוש"

במדבר כה:יא-יג

פִּינָחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הָשִׁיב אֶת־חַמְתִּי מֵעַל בְּנִי־יִשְׂרָאֵל
בְּקִנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי:
לָכֵן אֶמָּר הַנִּלְי נִתֵּן לִּי אֶת־בְּרִיתִי שְׁלֹום: וְהִיְתָה לוֹ וּלְזָרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֵנָת
עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיו וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י

בקנאו את קנאתי. בנקמו את נקמתי — **בְּקִנְאוֹ אֶת הַקָּצֵף שֶׁהָיָה לִי לְקִצּוֹף**:

אבן עזרא

בקנאו ... כי הוא קנא כקונו וכתוב על השם כי הוא אל קנא בע"א ולולי הוא
שקנא הייתי מכלה כל ישראל בדבר בקנאתי
אשר קנא לאלהיו - מאהבתו את השם, גם עשה טוב לישראל.

ספורנו

בקנאו את קנאתי בתוכם שעשה נקמתי לעיני כולם כדי שבראותם זה ולא
ימחו יכופר על אשר לא מיחו בפושעים ובזה השיב את חמתי מעליהם:

רמב"ן

... הודיע הקב"ה למשה שישלם שכר טוב לפנחס על קנאתו אשר קנא
לאלהיו ועל הצדקה שעשה עם ישראל לכפר עליהם ולא מתו כולם במגפה
וצוהו שיודיע לישראל שהוא כהן לעולם ... והזכיר ושם איש ישראל המוכה
ושם האשה המכה להודיע כי ראוי היה לשכר הגדול הזה שהרג נשיא
בישראל ובת מלך גוים ולא ירא מהם בקנאתו לאלהיו ואחרי שנתן שכרו
הטוב לצדיק צוהו להפרע מן הרשעים ואמר לו צרור את המדינים...

דעת זקנים מבעלי התוספות

לכן. שעשה דבר הגון לפני הנני נותן לו את בריתי שלום ואם ישנאוהו
ישראל לא יחוש ואין לו לירא לא מקרובי זמרי ולא מקרובי כזבי שהיתה
בת מלך ... ויכפר על בני ישראל. וראוי הוא לעשות כפרות אחרות:

אור החיים הקדוש

...עוד יתבאר על זה הדרך על פי מה שקדם לנו מדברי המקובלים שלא ידח
נדח מכל ניצוצי הקדושה וכלן לבסוף יזכו למקום שממנו באו והגם שיריע
איש ישראל אף יצריח נפשו סוף כל סוף יחזור לשורשו, והוא אומרו ושם
"איש ישראל" הרי שאפילו אחר מעשה בשם ישראל יכונה הא למדת שלא
נעקר משורשו, המוכה פירוש שהכה פנחס מודיעך הכתוב שלא הוכה
באבדון נפשו אלא אשר הוכה את המדינית פירוש אותו החלק הרע שנדבק
בו מאת המדינית שיתכנה אליו שם הכאה הוא שהוכה ומת באמצעות
הכאת פנחס, הא למדת שיצא הפסדו מה שהפסיד בעבירה נפרע ממנו העון
בהכאתו של פנחס שהרגו ומיתתו כפרתו.

ממש
נהדר
מדהים
עמוק

" כל מקום שיש חילול השם - אין חולקין כבוד לרב "

במדבר פרשת בלק - פינחס פרק כה

(ו) והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל והמה בכים פתח אהל מועד :
 (ז) וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו :
 (ח) ויבא אחר איש ישראל אל הקבה וידקר את שניהם את איש ישראל ואת האשה אל קבתה ותעצר המגפה מעל בני ישראל :

מסכת סנהדרין פב:א

הלך שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא, אמרו לו : הן דנין דיני נפשות, ואתה יושב ושוקק? מה עשה - עמד וקיבץ עשרים וארבעה אלף מישראל, והלך אצל כזבי, אמר לה : השמיעי לי! - אמרה לו : בת מלך אני, וכן צוה לי אבי : לא תשמעי אלא לגדול שבהם. אמר לה : אף הוא נשיא שבט הוא, ולא עוד אלא שהוא גדול ממנו, שהוא שני לבטן והוא שלישי לבטן. תפשה בבלורית, והביאה אצל משה. אמר לו : בן עמרם! זו אסורה או מותרת? ואם תאמר אסורה - בת יתרו מי התירה לך? נתעלמה ממנו הלכה, געו כולם בבכיה, והיינו דכתיב והמה בכים פתח אהל מועד. וכתיב, וירא פנחס בן אלעזר, מה ראה? - אמר רב : ראה מעשה, ונזכר הלכה. אמר לו : אחי אבי אבא, לא כך לימדתני ברדתך מהר סיני : הבועל את הנכרית קנאין פוגעין בו! - אמר לו : קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא. ושמואל אמר : ראה שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' - כל מקום שיש חילול השם - אין חולקין כבוד לרב.

במדבר רבה פרשה כ

והמה בוכים למה בוכים שנתרפו ידיהם אותה שעה משל למה הדבר דומה לבת מלך שנתקשטה ליכנס לחופה לישב באפריון ונמצאת מקלקלת עם אחר שנתרפו ידי אביה וקרוביה כך ישראל בסוף מ' שנה חנו על הירדן לעבור לארץ ישראל שנא' (שם/במדבר/ לג) ויחנו על הירדן מבית הישימות עד אבל השיטים בערבות מואב ושם נפרצו בזנות ורפו ידי משה וידי צדיקים עמו והמה בוכים והוא עומד כנגד ששים רבוא (שמות לב) ויקח את העגל אשר עשו ורפו ידי! אלא בשביל פנחס שיבא ויטול את הראוי לו ולפי שנתעצל (דברים לד) לא ידע איש את קבורתו ללמד שצריך אדם להיות עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון קונו מכאן את למד שמדקדק עם הצדיקים עד כחוט השערה.

פסיקתא זוטרותא (לקח טוב)

...ראה שאין אחד מהן עומד לקנא לשם. אמר אין כאן אדם שיהרוג ויהרג? איה (בראשית מט) גור אריה יהודה. איה (דברים לג) דן גור אריה. איה בנימין זאב יטרף. אלא כיון שראה שהכל שותקין מיד עמד פינחס ופנה (הכיר) שאין אדם חס על כבוד קונו ועמד הוא לקנא.

מדרש תנחומא ל

וירא פינחס...אלא ראה מעשה ונזכר הלכה, שהבועל ארמית קנאין פוגעין בו. ויקם מתוך העדה. מהיכן עמד, אלא שהיו נושאים ונותנים בדבר, אם הוא חייב מיתה, אם לאו, והוא עמד מתוך העדה ונתנדב. ויקח רומח בידו (במדבר כה ז). נטל שיני של ברזל בידו, והניחו בחיקו, והתחיל מסמיק על העץ כמקל, שנתיירא מפני שבטו שהקיפו אותו, כיון שהגיע אצלם, אמרו לו למה באתה, אמר להם אף אני באתי לעשות צרכי, הניחוהו ונכנס, שאלמלא כן לא הניחוהו. ויבא אחר איש ישראל אל הקובה וידקור את שניהם. דקר את שניהם זה על גב זה לתוך טומאת שניהם, שלא יהו ישראל אומרים לא היתה שם טומאה.

" היכן הם האריות ? ! "

ספרי פרשת בלק פיסקא קלא

עמד וכינס עשרים וארבעה אלף משבטו ובא לו אצל כוזבי אמר לה השמיעי לי אמרה לו איני נשמעת אלא לגדול שבכם שהוא כיוצא במשה רבך אמר לה אף אני רב השבט ולא עוד אלא ששבטי גדול משבטו שאני לשני והוא לשלישי. אחזה בידו והעבירה באמצע כל ישראל שנאמר והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל והמה בוכים פתח אהל מועד נענה פנחס באותה שעה ואמר אין אדם כאן שיהרג ויהרג היכן הם האריות?! גור אריה יהודה (בראשית מט ט) דן גור אריה (דברים לג כב) התחיל צווח כיון שראה שהיו הכל שותקים עמד מתוך סנהדרי שלו ושמט את הרומח והניחה בפונדתו והיה מסתמך במקלו והולך... כיון שנכנס עשה לו המקום ששה נסים. נס ראשון שדרכן לפרוש זה מזה ודבקן המלאך זה בזה. נס שני שסתם המלאך את פיהם ולא היו יכולים לדבר. נס שלישי שכיון הרומח לתוך זכרותו שלו ולתוך נקבות שלה והיו הכל רואים את זכרותו שלו בקיבה שלה בשביל הנוקרנין שלא יהו אומרים לא היתה שם טומאה, אף הוא נכנס לעשות צרכיו. נס רביעי שלא נשמטו מן הרומח אלא עמדו במקומם. נס חמישי שהגביה המלאך פתח שקוף כדי שיראו על כתיפו. נס ששי שהיה המלאך מחבל לפניו ויוצא כיון שיצא וראה פנחס את המלאך שהיה מחבל בעם יותר מדאי השליכן לארץ ועמד ופלל שנא' ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה ותחשב לו לצדקה (תילים/תהלים/ קו ל)... בא לו שבטו של שמעון אצל שבטו של לוי אמר לו וכי בן בתו של פוטי הזה מבקש לעקור שבט אחד מישראל וכי אין אנו יודעים בן מי הוא כיון שראה המקום שהכל מזלזלים בו התחיל מייחסו לשבח שנא' פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל כהן בן כהן קנאי בן קנאי (לוי בשכם ובעגל) משיב חימה בן משיב חימה (אהרן) – ויתן את הקטרת ויכפר על העם) השיב את חמתי מעל בני ישראל.

שפת אמת על התורה [תרמ"ב]

ע"ה המד' שאמרו השבטים הראיתם בן פוטי כו'. ותימה שחלילה לומר שלא הסכימו כל בני' לנקום מזמרי ומדינית. וי"ל דכ' בקנאו את קנאתי בתוכם. יש לפרש כי פינחס פעל קנאת ה' בלב כל איש ישראל ולכן היו כולם מוכנים לזה. ולכן אמרו. שלמה לקח לו פינחס זאת. אכן הפסוק מעיד כי מעשה פנחס הי'. וכאשר הבין משה רבינו ע"ה ואמר קריינא דאגרתא כו'. שראה כי הוא פעל זאת ההתעוררות אצל כל בני'. ורמז לדבר דכתיב השיב את חמתי וכתיב התם ורבים השיב מעון. פי' בקנאתו זאת התעורר קנאה ותשובה בלבות כל בני' כנ"ל. ולכן ניתן לו הכהונה שהיא עבודת הכ"ג לעורר במעשיו כל בני' שהוא השליח לקרב קרבנם ועבודתם לה'. וכבר כתבנו כי זכה לכהונה בדין. והכל הי' מוכן

ג'שה שונה

"שְׁכַל הַשּׁוֹפָד דָּמֹן שֶׁל רְשָׁעִים, כָּאֵלוּ הַקָּרִיב קִרְבָּן"

מדרש תנחומא

"וְהִיָּתָה לוֹ וּלְזָרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהִנֵּת עוֹלָם... וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל."
וְכִי קִרְבָּן הַקָּרִיב שֶׁנֶּאֱמָר בּוֹ כִּפָּרָה? אֵלָּא לְלַמֶּדְךָ, שְׁכַל הַשּׁוֹפָד דָּמֹן
שֶׁל רְשָׁעִים, כָּאֵלוּ הַקָּרִיב קִרְבָּן.

דברים י"ח:ג

וְזֶה יְהִי מִשְׁפָּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זִבְחֵי הַזֶּבַח אִם־שׂוֹר
אִם־שָׁה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזֶּרֶעַ וְהַלֵּתָיִם וְהַקֶּבֶה:

חולין קלד:

דורשי חמורות היו אומרים הזרוע כנגד היד וכן הוא אומר (במדבר
כה, ז) ויקח רומח בידו ולחיים כנגד תפלה וכן הוא אומר (תהלים
קו, לו) ויעמוד פנחס ויפלל קבה כמשמעה וכן הוא אומר (במדבר
כה, ח) ואת האשה אל קבתה

פסיקתא רבתי פרק ב סימן ד

...מזמור שיר חנוכת בוא וראה שלמה בונה את הבית והוא נקרא
לשמו של דוד, אלא דוד היה ראוי לבנותו ובשביל דבר אחד לא בנה
אותו ואע"פ שחשב לבנותו בא נתן הנביא ואמר לו לא תבנה לי
הבית למה כי דמים רבים שפכת ארצה לפני (דברי הימים א' כ"ב
ח') כיון ששמע דוד נתיירא אמר הרי נפסלתי מלבנות בית המקדש
אמר רבי יהודה בר אלעאי אמר לו הקב"ה דוד אל תירא חייך כך
הם לפני כצבי ואיל לכך נאמר שפכת ארצה ואין ארצה אלא צבי
ואיל שנאמר הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל רק הדם לא
תאכלו על הארץ תשפכנו כמים (דברים י"ב ט"ו וט"ז). דבר אחר
אמר לו הקב"ה חייך כל דמים ששפכת היו לפני קרבנות שכן כתיב
כי דמים רבים שפכת ארצה לפני אמר ר"ש בן יוחאי אין לפני אלא
קרבנות שנאמר ושחט את בן הבקר לפני ה' (ויקרא א' ה') אמר לו
דוד א"כ ולמה איני בונה אותו? אמר לו הקב"ה שאם אתה בונה
אותו הוי קיים ואינו חרב, אמר לו והרי יפה! אמר לו הקב"ה גלוי
וצפוי לפני שעתידים לחטא ואני מפיג חמתי בו ומחריבו וישראל
ניצולין שכן כתב באהל בת ציון שפך כאש חמתו (איכה ב' ד') אמר
לו הקב"ה חייך הואיל וחשבת לבנותו אע"פ ששלמה בנך בונה אותו
לשמך אני כותבו מזמור שיר חנוכת הבית לדוד.

"שבחו של פנחס שהיה מוסר נפשו על קידוש ה' "

כלי יקר

בקנאו את קנאתי בתוכם. קנאתי בהם לא נאמר אלא בתוכם
לימד על כל קידוש ה' שצריך להיות בתוך בני ישראל דוקא וכמו
שנאמר (ויקרא כב לב) ונקדשתי בתוך בני ישראל ולכך נאמר
(לעיל כה ז) ויקם פנחס מתוך העדה. והודיע לנו שבחו של פנחס
שהיה מוסר נפשו על קידוש ה' ואף על פי שהיה בתוך העדה
מקום מסוכן מפני קרובי זמרי מכל מקום שם נפשו בכפו :

ועל צד הרמז לקח רמח בידו, כי במעשה זה שם כל רמ"ח
 איבריו בכפו, והיה מקנא שתי קנאות אחת על עבודה זרה ואחת
 על הזנות לכך נאמר בקנאו את קנאתי. או אחת לכבוד ה' יתברך
 ואחת לכבוד משה כי כל המחלל ה' אינו חולק כבוד לרבו בקל
 וחומר שאם אין השכינה חשובה כנגדו רבו לא כל שכן, וכן העיז
 פניו כנגדו ואמר לו בת יתרו מי התיר לך. ועל זה סמך פנחס
שהורה הלכה למעשה בפני משה רבו כי אמר שרבו נוגע בדבר פן
יאמרו לו בת יתרו מי התיר לך. ולכך נאמר לכן אמור הנני נותן
לו את בריתי שלום והיה לו לומר לכן אמור לו, אלא ביאורו
שהקב"ה אמר למשה לכן אמור לכל ישראל על עצמך הנני נותן
לו את בריתי שלום כדי שלא יאמרו ישראל שאין אתה בשלום
עם פנחס על שהורה הלכה בפניך לכן תודיע לרבים ותאמר
מצדך הנני נותן לו וגו' והנני קאי על משה (עיין סנהדרין פב ב
אמר לו הקב"ה למשה הקדם לו שלום). וכנגד מה שקנא לאלהיו
אמר והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם תחת אשר קנא
לאלהיו, וטעם זה אינו קאי על מה שאמר הנני נותן לו וגו', לפי
שזה שכרו על שקנא למשה כאמור. ואמר ויכפר על בני ישראל
כי הביא את הרשע הזה לכפרה על כל ישראל ונחשב לו כהקרבת
פרים וכבשים על כן נשבע ה' אתה כהן לעולם, כאשר התחלת
בשימוש כהונה :

אור החיים

פינחס בן אלעזר וגו'. צריך לדעת למה הוצרך ליחסו, ואולי
 שנתכוון שיזכרו אבותיו לטובה, ועוד נראה שנתכוון להשלים
 ישראל עם אהרן ששבב נפילה גדולה מישראל באמצעות העגל
 דכתיב (שמות לב) ויגוף ה' את העם על אשר עשו את העגל אשר
 עשה אהרן הרי עמד פנחס בן בנו ופדה נפש כל ישראל כאמרו
 בסמוך ולא כליתי את בני ישראל, ולזה יחסו עד אהרן...
 הא למדת שהיה נחשב על אהרן הקלקול שגרם במיתת עם רב
 והיה מבקש לתקן מה שנפרץ, וכאן רמז ה' כי פנחס שלם במדה
 טובה מרובה :

"לא דמעת הכאב... הוא שהציל את העם... אלא מעשהו האמיץ של פינחס"

רש"י הירש

...הגשמת ההרמוניה העליונה של השלום נמסרה כאן מידי ה'
דוקא לאותה רוח ולאותה פעילות שחדלי מעש, חסרי מחשבה
ושכחי חובה - המתעטפים באיצטלא של "רודפי שלום" -
אוהבים לקרוא לה "הפרעה לשלום" ומגנים אותה בשל כך.
"שלום" הוא נכס יקר ואדם חייב להקריב לו את הכל, את כל
זכויותיו ואת כל נכסיו; אך לעולם אל יקריב לו את זכויותיהם
של אחרים ולעולם אל יקריב לו את זכויות הטוב והאמת
האלוהית. שלום אמת בין הבריות תלוי בשלום כולם עם ה'. מי
שמעז להיאבק עם אויבי הטוב והאמת האלוהית, הרי בעצם
מאבקו זה הוא מלוחמי ברית השלום בארץ. מי שכובש את פניו
בקרקע למען השלום המדומה עם הבריות ומניח להם לעורר
מדנים עם ה', הרי בעצם אהבת השלום שלו הוא נעשה חבר
לאויבי ברית השלום בארץ. לא אדישות ההמונים, אף לא דמעת
הכאב שניגרה בחוסר מעש בפתח המשכן, אלא מעשהו האמיץ
של פינחס הוא שהציל את העם והשיב לו את השלום עם ה'
ותורתו ועל ידי כך החזיר על כנו את היסוד לשלום אמת. וכך
קרא ה' לברית שנמסרה ללויים בדרך כלל: "החיים והשלום":
"בריתי היתה אתו החיים והשלום ואתנם - לו מורא וייראני
ומפני שמי נחת הוא" (מלאכי ב, ה). הוה אומר: מסרתי לו את
הברית הזאת מחמת המורא, שהוא ירא רק ממני וכפף את
ראשו בראשונה מפני שמי.

אולם וי"ו של "שלום" היא וי"ו קטיעא - על פי רוב השיטות
וי"ו שבורה. שכן ברית פינחס היא השלום ש"הוחזר לשלמותו".
במקום שיש צורך בקנאת פינחס שם "נקטע" השלום. ומאבקו
של פינחס מכוון להחזרת השלום לתיקנו, הוא נלחם
שה"שלום" ישוב להיות "שלם". ומכאן למדה ההלכה (קידושין
סו ע"ב) את הדין: בעל מום שעבד עבודתו פסולה; שהרי נאמר
כאן על פינחס הנכנס לכהונה: "הנני נתן לו את - בריתי שלום"
- "כשהוא שלם ולא כשהוא חסר, והא שלום כתיב, א"ר נחמן
וי"ו דשלום קטיעה היא". הרוצה להביא לידי כך שהשלום
שנקטע יחזור לתיקנו - והן זו המשמעות הסמלית של כל עבודה
- הנו עצמו חייב להיות שלם.

"...שלום כשהוא שלם"

חתם סופר על התורה

פינחס בן אלעזר פירש"י שהיו שבעים מצבים וכו',
 ובהם אהרן השיב רבים מעון ע"י אוהב
 שלום ורודף שלום אוהב את הצדקות ומקרבן לחורב,
 והסביר סגור פנים יפות לרשעים ועי"ז משכן לחורב,
אבל זה ע"י רציחה וצריחה בא להשיב מעון חב חיינו
מהליכת הצדקתיו אלא מאמו בת גוים והולך הולך אחר
הפגום, לזה בא הכתוב ויחסו אחר הצדקתיו, והגוי
נותן לו צדקתיו שלום כמו אהרן, ואח"ל [קידושין ס"ו:]
וי"ו דשלום קטעא כשהוא שלם ולא כשהוא חסר, וי"ל
שהוא ח"י על קושי הג"ל דודאי אהרן פגע ברשעים
שלא בשעת רשעם אפי"ג שידע שזה עבר עבירה בצדק,
מ"מ עכשו שלא בשעת מעשה המשיכו בדברים טובים
עד שחזר ולא עשה עוד וגם שב על העבר, אבל פינחס
מלאו בשעת מעשה אין פגאי להחניף לרשעים הלילה
אלא לבצר הרע מהעולם, והיינו שלום כשהוא שלם
ולא כשהוא חסר מוסר אחרשע בשעת שהרשע חסר
והולך אין להחניפו.

"שזכות קנאתו לאלקיו עלה ע"ג קדושת הכהונה"

השיב את חמתי מעל בני ישראל, ר"ל כי החמה
 של צעילת בת אל נכר ר"ל עולה יותר מאהבת
 כ"י את בני ישראל, על כן השיב פנחס החמה מעל בני
 ישראל דייקא, וה"י שכרו חמו שזכות קנאתו לאלקיו
 עלה ע"ג קדושת הכהונה, וזהו והייתם לו ולזרעו אחריו
 צדקת כהנת עולם אחת אשר קנא לאלקיו ר"ל כי
 מדרגת הכהונה תהיה אחת מדרגת מלכות הקנאה
 כי הקנאה ע"ג. [תקס"ג; וע"י לעיל משנת תקס"א
 ד"ה השיב].

"שמעון ולוי שניהם לוו בשכם"

ספרי דברים פרשת וזאת הברכה פיסקא שמט

...וללוי אמר, למה נאמר לפי שמעון ולוי שניהם שתו בכוס אחד שנאמר (בראשית מט ז) ארור אפס כי עז ועברתם כי קשתה אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל. משל לשנים שלוו מן המלך, אחד פרע למלך וחזר והלוח את המלך ואחד לא דיו שלא פרע אלא חזר ולוח. כך שמעון ולוי שניהם לוו בשכם כענין שנאמר (בראשית לד כה) ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ויבואו על העיר בטח ויהרגו כל זכר. לוי פרע מה שלוח במדבר שנאמר (שמות לב כו) ויעמד משה בשער המחנה ויאמר כה אמר ה' שימו איש חרבו על יריכו ויעשו בני לוי כדבר ה' וחזר והלוח את המקום [לחם וקנא לה'] בשטים שנאמר (במדבר כה יא) פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי [היינו, קנאתו של לוי בשכם היתה לשם שמים, ולא רק מצד הנקמה], שמעון לא דיו שלא פרע [מה שהכה בשכם] אלא חזר ולוח [הכעיס להקב"ה] שנאמר (במדבר כה/ יד) ושם איש ישראל המוכה אשר הכה את המדינית זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני :

" שיהודי ישנא את הרע בתכלית "

במדבר רבה א:כד

צָרֹר אֶת הַמְּדִינִים, לָמָּה (במדבר כה, יח) : כִּי צָרִים הֵם לָכֶם,
מִכֵּן אֶמְרוּ חֲכָמִים בָּא לְהַרְגֵּךְ הַשָּׂפֶס לְהַרְגֹּךְ.

אור החיים פינחס כה:יז

והוא מאמר הכתוב כאן צרור את המדינים פירוש יהיו לכם
בגדר צר ואויב לשנאתם ולשנא כל הערב מהם להשחית עצם
ולקלקל מעינותיהם זה תמורת מה שהתאוו להם, וזו היא אחד
מתקוני התשובה, ואמר צרור לשון הווה פירוש יגבירו בהם
השנאה עד גדר שיהיה נקבע בהם טבע הצרירות, ואמר והכיתם
אותם פירוש תחכו ליום נקם שתכו אותם, ולזה לא אמר והכו
אותם כי אין זמנו עתה, ואמר כי צוררים וגוי הכוונה בזה לומר
תנאי הוא הדבר שהשנאה ואויבות שתהיה לכם לא על שסבבו
נפילה מישראל שאם כן נאבדה הכוונה של תיקון החטא אלא
כי צוררים הם וגוי על דבר פעור אשר החטיאו אתכם בעבודה
זרה ועל דבר כזבי וגוי שגרמו לכם להכשל בזנות...

נתיבות שלום

קטע "צרור את
המדינים"

והתורה מלמדת לנו בפרשה זו את הדרך
לשלמות התשובה. אצל יהודי ישנם הרבה זמני
תשובה בהם עושה תשובה ושב מרעתו, ובאה התורה
ללמד שגם לאחר שעשה תשובה, כל עוד אינו
משניא בעצמו את הרע ואת עושי הרע בבחי'
משנאיך ה' אשנא, וכל שעוד יש לו אהבה לרע
ולעושי הרע, עדיין אין זו תשובה בשלמות,
שהשרשת השנאה לעצם הרע ולמשניאי ה' גורמי
הרע היא גמר הכפרה ושלמות התשובה. זהו ציווי
התורה צרור את המדינים, שגם ליהודי שמקיים את
כל מצוות התורה נאמרה מצוה זו לשנא את הרע
בתכלית השנאה, שאין זו מצוה על מעשה בפועל
אבל זה התנאי לגמר הכפרה שישנא ויתעב את הרע.
דכשם שאהבה היא שורש הדבקות כך שנאה היא
שורש הפירוד. וכעין שמצינו בענין ואהבת לרעך
כמוך, שאמרו צדיקים כי אהבת ישראל מסוגלת
להביא לאהבת ה' ולדבקות בה', שאהבה היא דבקות,
כמ"כ שנאה גורמת פירוד, וכל עוד אין ליהודי שנאה
לרע ולעושי הרע הרי יש לו עדיין שייכות לרע.
והר"ז כלל גדול בתורה, הציווי צרור את המדינים,
שיהודי ישנא את הרע בתכלית, שזוהו גמר התיקון
ליהודי שנחלץ ונטהר מן הרע, ואתה תמשל בו.

"צרור את המדינים"

במדבר רבה פרשה כא

צרור את המדינים אע"פ שכתבתי כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום לאלו לא תעשו כן לא תדרוש שלום וטובתם, את מוצא במי שבא עמהם במדת רחמים לסוף בא לידי בזיון מלחמות וצרור, ואיזה זה דוד (שמואל ב' = י) ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון בן נחש אמר לו הקב"ה אתה תעבור על דברי אני כתבתי לא תדרוש שלום וטובתם ואתה עושה עמם גמילות חסד (קהלת ז) אל תהי צדיק הרבה שלא יהא אדם מוותר על התורה וזה שולח לנחם בני עמון ולעשות עמו חסד סוף בא לידי בזיון (שמואל ב' = י) ויקח חנון את עבדי דוד ויגלח את חצי זקנם ויכרת את מדויהם בחצי עד שתותיהם וישלח ובא לידי מלחמה עם ארם נהרים ומלכי צובה ומלכי מעכה ועם בני עמון ד' אומות וכתוב (שם /שמואל ב' י') וירא יואב כי היתה אליו פני המלחמה וגו' מי גרם לדוד כך שבקש לעשות טובה עם מי שאמר הקב"ה לא תדרוש שלום לכך כתיב צרור את המדינים.

העמק דבר

צרור את המדינים. בעוד שלא יגיעו למלחמה שזה היה צריך להכנה, בין כה וכה יצרו אותם, למען יהיו שונאים זה עם זה ומריבים, ואחר כך והכיתם אותם. במלחמה :

נקמה - "אף ישאלקים שפטים בארץ"

תהלים נח:יב

ויאמר אדם אף-פרי לצדיק אף ישאלקים שפטים בארץ:

במדבר לא

וידבר ה' אלמשה לאמר: נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אלעמיה: וידבר משה אל העם לאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו עלמדין לתת נקמת ה' במדין:

תנחומא מטות ג

הקדוש ברוך הוא אמר, נקמת בני ישראל. ומשה אמר, נקמת ה'... אמר משה, רבון העולם, אם היינו ערלים או עובדי עבודה זרה או כופרים במצוות, לא היו שונאים אותנו ולא רודפין אחרינו, אלא בשביל תורה שנתת לנו. לך הנקמה שלך. הוי, לתת נקמת ה' במדין.

תהלים פג

אלקים אלהמיהך אלתחורש ואלתשקט קל: כיהנה אויביך יהמיון ומשנאריך נשאו ראש: עלעמד ערימו סוד ויתעצו על צפוניך: אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד: כי נועצו לב יחדו עליך ברית כרתו:

ספרי קנז

וידבר ה' אל משה נקום נקמת - להודיע שבחן של צדיקים, שאין נפטרים מן העולם עד שהם מנקמים נקמת ישראל שהיא נקמת מי שאמר והיה העולם...אחר תאסף אל עמיד - מגיד שמיתתו של משה מעכבת למלחמת מדין, ואע"פ כן הלך וישב ועשה בשמחה, שנאמר וידבר משה אל העם לאמר החלצו; אין החלצו אלא איזדרזו שנאמר דברים ג חלוצים תעברו: ויהיו על מדין - אמר להם לא נקמת ב"ו אתם נוקמים, אלא נקמת מי שאמר והיה העולם, שנאמר (נחום א) אל קנא ונוקם ה':

במדבר רבה כב

נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמד (במדבר לא, ב), רבי יהודה אומר אלו היה רוצה משה לחיות כמה שנים היה חי, שאמר לו הקדוש ברוך הוא נקם ואחר תאסף, תלה הכתוב מיתתו במדין, אלא להודיע שבחיו של משה, אמר בשביל שאחיה יעקב נקמת ישראל!:

תנחומא מטות ד:א

נקם נקמת בני ישראל... ללמד, שמשנה מתאנה לראות בנקמת המדינים קדם שימות, והיה מבקש מן הקדוש ברוך הוא על כך שיראם בעיניו. ועליו נאמר, ישמח צדיק כי חזה נקם, פעמיו ירחץ בדם הרשע (תהלים נח, יא). ישמח צדיק, זה משה. כי חזה נקם, נקמת מדין. פעמיו ירחץ בדם הרשע, זה בלעם..

"לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי"

פנים חדשות בתורה – הרב בן ציון פירר

כהונה בזכות מעשים

„פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי. לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום. והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם וכו'” (במדבר כה, יא–יג).

„שאף על פי שכבר ניתנה כהונה לזרעו של אהרן, לא ניתנה אלא לאהרן ולבניו שנמשחו עמו ולתולדותיהם שיולידו אחר המשחתם. אבל פנחס שנולד קודם לכן ולא נמשח, לא בא לכלל כהונה עד כאן, וכן שנינו בזבחים (קא) לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי” (רש"י שם).

יש לשאול, למה לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי, ואילו אלעזר ואיתמר נתכהנו בלי זכות זו, הרי כולם זרעו של אהרן הם? אם יש מקום להבדיל בין בני אלעזר ואיתמר שנולדו אחר משיחתם ובין פנחס שנולד לפני משיחתו של אלעזר אביו, הרי אין הבדל בין פנחס לבין אלעזר ואיתמר עצמם שגם הם נולדו לפני שנמשח אהרן אביהם, וממילא שלא בירושה קיבלו את הכהונה אלא בשל היותם זרעו של אהרן, והלא גם פנחס הוא מזרעו של אהרן ובתור שכזה מגיעה לו כהונה בלי הזכות שהרגו לזמרי.

ניתן לומר שבאמת גם אלעזר ואיתמר לא נתכהנו עד שקידשו שם שמים על ידי מעשה קנאות בדומה למעשה פנחס, ומקרא מלא הוא: „ויאמר משה מלאו ידכם היום לה' כי איש בבנו ובאחיו ולתת עליכם היום ברכה” (שמות לב, כט). כלומר, „אתם ההורגים אותם, בדבר זה תתחנכו להיות כהנים למקום” (רש"י שם). הרי שגם כהונתם של אלעזר ואיתמר ואהרן אביהם, באה להם אחרי ששבט לוי הרגו בעושי העגל, וגם הם היו בין ההורגים, ובשל מעשה זה נבחר שבט לוי לעבודת הקודש ומתוך שבט זה נבחר אהרן ובניו לכהונה.

נמשך...

"לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי"

פנים חדשות בתורה – הרב בן ציון פירר

ומכיון שפנחס לא השתתף במעשה שבטו בעושי העגל, כי הוא נולד אחרי מעשה זה, כי מעשה זה היה בשנה הראשונה לצאת בני ישראל ממצרים, ורק אז יכול היה אלעזר לקחת לו לאשה את זו שילדה לו את פנחס, כמו שכתוב: „ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה ותלד לו את פינחס” (שם ז, כה). ומי הן בנות פוטיאל? „זרע יתרו שפיטם עגלים לעבודה זרה” (רש"י שם עפ"י בבא בתרא קט). ויתרו בא אל בני ישראל רק אחרי צאת בני ישראל ממצרים, כמו שכתוב: „וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלקים למשה ולבני ישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים וכו' ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה” (שם יח, א—ה) — לכן היה פנחס זקוק למעשה שעשה בזמרי כדי להתכהן.

ברם, יש לשאול, למה כהונתם של אלעזר ואיתמר באה להם על ידי משיחה, כמו שכתוב: „ויקח משה משמן המשחה וכו' ויז על אהרן על בגדיו ועל בניו ועל בגדי בניו אתו ויקדש את אהרן את בגדיו ואת בניו ואת בגדי בניו אתו” (ויקרא ח, ל), ואילו פנחס נתכהן בלא משיחה? אם מגיעה כהונה לאלעזר וליתמר בזכות מה שעשו בעושי העגל, כמו שמגיעה כהונה לפנחס בזכות מה שעשה בזמרי, צריכים הם להתכהן בלי משיחה כמו שנתכהן פנחס בלי משיחה.

שאלה נוספת: למה אצל פנחס כתוב שהכהונה ניתנת לו „תחת אשר קנא לאלקיו ויכפר על בני ישראל” (במדבר שם). ולא כתוב כך אצל אהרן, אלעזר ואיתמר שנתכהנו גם הם בשל מעשה דומה שקינאו קנאת ה' צבאות בעושי העגל ואשר על ידי כך כיפרו על בני ישראל?

ניתן לומר ששתי שאלות אלו מתרצות זו את זו. מעשהו של פנחס הביא כפרה לבני ישראל ללא שיור, ולכן נתכהן גם בלי משיחה, אלא בזכות מעשה זה בלבד. ואילו מעשה שבט לוי בעושי העגל, לא הביא כפרה מוחלטת לבני ישראל, כמו שכתוב: „ויאמר ה' אל משה וכו' ועתה לך נחה את העם אל אשר דברתי לך הנה מלאכי ילך לפניך וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם” (שמות לב, לג—לד), כלומר, „עתה שמעתי אליך מלכלותם יחד ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל” (רש"י שם עפ"י סנהדרין קב) — לכן היו זקוקים גם למשיחה כדי להתכהן.

דוק: „והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם”. כי גם הכפרה שהוא הביא לבני ישראל במעשהו זה, היא לעולם בלי שיור.